

J. Reef, *Die Niederlande im internationalen System. Fallstudien zum Einfluss eines Kleinstaates* (Dissertatie Münster 1994, Niederlande-Studien XV; Münster-Hamburg: Lit, 1995, 241 blz., DM48,-, ISBN 3 8258 2278 8).

De kijk van de buitenlandse historicus op de geschiedenis van Nederland heeft het gezonde voordeel van de afstandelijkheid en dat geldt zeker voor het boek van Reef over de positie van Nederland in de wereld van de contemporaine periode. Waar ten onzent de vraag naar de trouw van Nederland aan de Verenigde Staten in het debat centraal is gesteld en men is blijven rondraaien in de vicieuze cirkel van volgzzaamheid of eigenheid van alleen het Nederlandse beleid en zich vaak beperkt tot het declaratoire beleid, is Reef heel methodisch gaan meten op welke terreinen Nederland op enige wijze successen heeft geboekt in het buitenlands beleid na de oorlog. Het resultaat is een dissertatie met een verfrissende visie. Reef meet de invloed van Nederland als kleine staat. Na een nauwkeurige omschrijving van definities van macht en invloed stelt de auteur vast dat op grond van objectieve criteria zoals territorium, bevolkingsomvang, nationaal product, en militaire capaciteit Nederland een *Kleinstaat* is. Hij verwijst aldus dan ook niet naar subjectieve eigentijdse percepties van Nederland als 'middelgrote mogendheid' en heeft ook geen boodschap aan veronderstelde trauma's van de dekolonisatie. Aan de hand van een zestal evenwichtig gekozen *case-studies* wordt dan het functioneren van Nederland in het statenstelsel beoordeeld, hetgeen tot de conclusie leidt dat een constructieve alliantiepolitiek onder bepaalde voorwaarden succes heeft behalve als het om defensie gaat.

In drie *case-studies* gaat het om negatieve invloed, dat wil zeggen het verhinderen van Nederland onwettige plannen: het Franse plan-Fouchet voor een intergouvernementele unie zonder Groot-Brittannië, waarin minister Luns succesvol opereerde (1961-1962), en de stationering van middellange-afstandsruktetten (het NATO-dubbelbesluit van 1979) die Nederland niet vermocht te verhinderen. Het derde geval betrof het plan voor multilaterale strijdkrachten (MLF) dat weliswaar inderdaad werd afgeblazen, maar dat was geen Nederlandse verdienste. Wel werd succes geboekt in de Nuclear Planning Group door de uitsluiting van kleine lidstaten in dit lichaam te verhinderen.

Positieve invloed, dat wil zeggen het najagen van eigen plannen, wordt nagegaan in de drie andere *case-studies*. Het plan-Beyen (1953,1955) met zijn supranationaal economisch samenwerkingsverband dat weliswaar leek mislukt te zijn maar in de EEG van 1957 duidelijk herkenbaar bleek. In het tweede geval, het voorzitterschap van de Europese Gemeenschap in 1991 met de Maastrichtse overeenkomst als resultaat, heeft Nederland nauwelijks positieve invloed kunnen uitoefenen. Tenslotte had Nederland aanmerkelijk succes bij de onderhandelingen die tot de Verklaring van Helsinki leidden (CVSE, 1975) met betrekking tot de derde mand van de Rechten van de Mens.

De auteur concludeert dat politieke steun van andere landen en interne consensus de doorslaggevende voorwaarden zijn voor mogelijke invloed van Nederland, positief dan wel negatief. Eenheid binnen het kabinet en volmondige steun van de Tweede Kamer blijken van groot belang voor het welslagen van pogingen invloed uit te oefenen in de alliantie. Reef voert de interne consensus terug op de door Boogman geformuleerde commercieel-atlantische, internationaal-idealistische lange termijn-tradities. Het gegeven dat de defensiepolitiek in de bovenvermelde *case-studies* weinig resultaat opleverde, komt dan door de neutraal-afzijdige traditie. Daardoor operationaliseert hij de lange termijn-begrippen door deze als verklaring te gebruiken voor het optreden van een Nederlandse consensus, hetgeen wel een mooie rode draad in het boek oplevert, maar al te gemakkelijk is.

De opvattingen over deze lange termijn-tradities, of zo men wil, factoren in de Nederlandse buitenlandse politiek, zijn al geruime tijd onderwerp van kritiek. Al heeft Voorhoeve Boogman

overgenomen, Weis en Scheffer bouwden kritisch voort en plaatsten kanttekeningen. Hellema verwoordt krachtige kritiek. Reef geeft geen blijk de discussie hieromtrent te hebben gevolgd en kon vanzelf nauwelijks kennis hebben van het recente handboek van laatstgenoemde. Veel van de discussie vond niet zozeer een neerslag in boekvorm, maar des te meer in de pers dan wel de *Internationale Spectator*, die Reef voor zijn dissertatie kennelijk niet geheel heeft doorgenomen. Toch is dit bezwaar niet zo vreselijk, omdat de discussie nog niet meer opleverde dan het aantasten van Boogmans these en de vaststelling dat zeer verscheiden motieven aan het buitenlands beleid ten grondslag liggen in de loop der eeuwen, waardoor het hanteren van het begrip traditie op gezichtsbedrog kan neerkomen. De argumenten voor lange termijn tradities berusten overigens meer op beleidsuitspraken dan op analyse van concrete politieke resultaten. Een voorbeeld uit het mensenrechtenonderzoek: de politieke weerzin waarmee het kabinet-Drees in de jaren vijftig internationale verplichtingen rond de Rechten van de Mens bejegende, is strijdig met een veronderstelde traditie van internationaal-idealisme, terwijl het parlement dat kritiek op het kabinet heeft dan kennelijk wel de traditie belichaamt. Het ware voorts zinvol geweest als de auteur de vraag naar een historische ontwikkeling had meegenomen in zijn *case-studies*. De *case-studies* in de vroegere perioden demonstreten immers meer consensus dan die van de latere tijd. De toenemende belangstelling voor het buitenland in de politieke partijen, in de publieke opinie en in de pers, de vermenging van binnenlands debat met het buitenlands beleid vormen tezamen immers ontwikkelingen die voor Nederland relatief nieuw zijn en de vraag naar de tradities op losse schroeven zetten.

Tenslotte komen de handelende politici eerder als functionaris dan als persoonlijkheid te voorschijn; Reef behandelt zijn thema's structureel, hij geeft de lezer geen inzicht over het individu achter de politicus. Deze koele benadering heeft meer voor- dan nadelen, zie Reefs beoordeling van het ministerschap van Joseph Luns dat prettig afstandelijk is: hij meet Luns' vervulling van het ambt, zodat hij niet met de clichés over Luns' conservatisme komt aandraven.

Ab van Goudoever

Het beeld van de adel bij Melis Stoke. De adelspolitiek van de Hollandse graven in het begin van de veertiende eeuw'

J. W. J. BURGERS

Op zaterdag 1 augustus van het jaar 1299 kwam er een even onverwacht als roemloos einde aan het leven van Wolfert van Borsele, sinds 1297 de machtigste man van het graafschap Holland en Zeeland. De titulaire heerser graaf Jan I, bij zijn opvolging in 1296 pas twaalf jaar oud, stond namelijk onder Wolferts hoede en danste volledig naar diens pijpen. Wolfert gebruikte zijn positie om de alleenheerschappij aan zich te trekken en zich schaamteloos te verrijken, wat leidde tot conflicten met de ingezetenen van het graafschap; dat leidde uiteindelijk tot zijn ondergang. Een gedetailleerd verslag van de gebeurtenissen in de voor Borsele noodlottige dagen lezen we in de *Rijmkroniek van Holland*, geschreven door de grafelijke klerk Melis Stoke.

Stoke, vanaf 1296 stadsklerk in Dordrecht, maakte eind november 1299 de overstap naar de kanselarij van de nieuwe Hollandse graaf, Jan II van Henegouwen. In die omgeving bleef Stoke tot in 1305 aanwijsbaar². Daar ook schreef hij in de jaren 1301-1302 het eerste vervolg op een al rond 1280 door een anonymus vervaardigde Hollandse *Rijmkroniek*; in zijn continuatie behandelde Stoke de jaren 1205-1301. Later schreef hij in opdracht van graaf Willem III nog een vervolg, waarin hij verslag deed van de gebeurtenissen uit de periode 1302-1305; die continuatie zal hij in of kort na laatstgenoemde jaar hebben vervaardigd³. Stoke was dus de aangewezen persoon om de geschiedenis te schrijven van het graafschap Holland en Zeeland in de cruciale jaren 1296-1304; hij verkeerde in de hoogste kringen, was aanwezig bij veel van de door hem beschreven gebeurtenissen, en doet daarvan over het algemeen getrouw en accuraat verslag 4. Naar we zullen zien zou deze waarheidslievendheid hem evenwel niet beletten om de feiten enigszins bij te kleuren in een voor zijn broodheren, de Hollands-Henegouwse graven, welgevallige zin.

In Stokes kroniek nu lezen we dat Wolferts protégé Aloud van Yerseke, de baljuw van Zuid-Holland, in conflict was geraakt met de inwoners van Dordrecht over een juridische competentiekwestie; beide partijen wilden zich het recht voorbehouden bepaalde misdadigers te berechten⁵. Wolfert reisde met de jonge graaf naar Dordrecht toe, en eiste op hoge toon dat de Dordtenaren zouden inbinden. Dezen hielden echter

1 Dit is de geannoteerde en enigszins bewerkte tekst van een voordracht, zoals die op 10 mei 1997 werd gehouden tijdens het 44ste Nederlands-Vlaams Historisch Congres in Leiden. Dr. A. Janse was zo vriendelijk de eerste versie van dit artikel te voorzien van kritisch commentaar.

2 J. W. J. Burgers, 'De loopbaan van de klerk Melis Stoke', *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden*, CVIII (1993) 20-27.

3 Op de genese van de *Rijmkroniek van Holland* zal uitvoerig worden ingegaan in een eerlang te verschijnen studie van auteur dezes.

4 Over de betrouwbaarheid van Stoke als geschiedschrijver zie J. W. J. Burgers, 'Melis Stoke, literator of geschiedschrijver?', *Millennium. Tijdschrift voor middeleeuwse studies*, XI (1997) 15-33.

5 *Rijmkroniek van Melis Stoke*, W. G. Brill, ed. (2 din.; Utrecht, 1885; ongewijzigde herdr. in 1 bd. Utrecht, 1983) boek V, verzen 288-899. Zie over deze gebeurtenissen M. S. Pols, 'Graaf Jan I van Holland',